ANALYSE · Advocatuur en rechten van advocaten, Rechtsstaat

Beperking van het Recht op Verdediging en de Feitelijke Afschaffing van de Advocatuur na 15 Juli

15 juli 2025 · Amsterdam Law Center · 10 min. leestijd

Het recht op verdediging is het recht van een persoon die van een misdrijf wordt beschuldigd om zich te verdedigen tegen de beschuldigingen, bewijsmateriaal aan te voeren en juridische bijstand te krijgen. Dit recht is grondwettelijk gewaarborgd en wordt erkend als een fundamenteel onderdeel van het recht op een eerlijk proces.

Na de couppoging van 15 juli 2016 zijn door de praktijken van rechters en wetshandhavers, evenals door de tijdens de noodtoestand uitgevaardigde decreten (KHK's), het recht op verdediging van personen die worden vervolgd wegens vermeende banden met de Hizmetbeweging, ernstig beperkt. In deze periode zijn de grondwettelijke, strafprocesrechtelijke (CMK) en internationale waarborgen voor het recht op verdediging geschonden, wat leidde tot systematische mensenrechtenschendingen in de praktijk. Door deze beperkingen, die feitelijk het recht op verdediging hebben afgeschaft, konden honderdduizenden mensen zich niet naar behoren verdedigen tegen de beschuldigingen, en werden zij blootgesteld aan marteling, veroordelingen en langdurige detentie.

Het Recht op Verdediging in Onze Wetgeving

De onmisbaarheid en onaantastbaarheid van het beroep van advocaat en het recht op verdediging worden door onze wetgeving gegarandeerd. Hieronder volgt een korte toelichting.

Advocatenwet

Artikel 1: Het karakter van het advocatenberoep

Het advocatenberoep is een openbare dienst en een vrij beroep. De advocaat vertegenwoordigt onafhankelijk de verdediging, wat een fundamenteel onderdeel van de rechterlijke macht is.

Doel van het advocatenberoep: Artikel 2

Het doel van het advocatenberoep is ervoor te zorgen dat rechtsverhoudingen worden geregeld en alle soorten juridische geschillen worden opgelost in overeenstemming met rechtvaardigheid en billijkheid, en dat de rechtsregels volledig worden toegepast voor alle niveaus van rechterlijke instanties, scheidsrechters, officiële en particuliere personen, raden en instellingen. Daartoe stelt de advocaat zijn/haar juridische kennis en ervaring ten dienste van de rechtspraak en het belang van individuen.

Rechterlijke instanties, wetshandhavingsautoriteiten, andere publieke instellingen en organisaties, staatsbedrijven, particuliere en publieke banken, notarissen, verzekeringsmaatschappijen en stichtingen zijn verplicht om advocaten te ondersteunen bij de uitoefening van hun beroep. Behoudens bijzondere bepalingen in

hun eigen wetgeving zijn deze instanties verplicht om advocaten toegang te geven tot de benodigde informatie en documenten.

Turks Wetboek van Strafrecht

Artikel 6/1-d definieert de raadsman (advocaat) als een essentieel onderdeel van het proces en als iemand met een gerechtelijke functie. Zoals hieronder zal worden uitgelegd, hebben nooddecreten deze gerechtelijke rol echter ineffectief gemaakt.

Grondwet

Artikel 36: "Iedereen heeft het recht zijn rechten bij gerechtelijke instanties te vorderen en te verdedigen met wettelijke middelen."

Artikel 19: "Een persoon die wordt vastgehouden of gearresteerd heeft het recht te worden geïnformeerd over de reden van zijn detentie en om bijstand van een raadsman te krijgen."

Artikel 13: Rechten en vrijheden kunnen alleen bij wet en proportioneel worden beperkt.

Artikel 15: Zelfs tijdens de noodtoestand mogen kernrechten niet worden aangetast, noch mogen er buitenproportionele beperkingen worden opgelegd.

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

Artikel 6/1: "Iedereen heeft recht op een eerlijk en openbaar proces binnen een redelijke termijn door een onafhankelijk en onpartijdig gerecht."

Artikel 6/3-b,c: De verdachte moet voldoende tijd en middelen hebben om zijn verdediging voor te bereiden en vrij te kunnen communiceren met zijn advocaat.

Artikel 5/4: Een gedetineerde heeft het recht om zijn vrijlating te verzoeken en dat dit snel wordt beoordeeld.

BEPERKING VAN DE VERDEDIGING ONDER DE NOODDECRETEN

De na 15 juli 2016 ingevoerde wettelijke regelingen beperkten het recht op verdediging vooral ten aanzien van terrorisme-gerelateerde aanklachten tegen vermeende leden van de Hizmetbeweging. Met deze regelingen werden de rechten van degenen die van terrorisme werden beschuldigd—vanaf het proces van huiszoeking en inbeslagname, detentie op het politiebureau, het afleggen van verklaringen, tot aan arrestatie en

veroordeling—afgeschaft of zodanig beperkt dat ze effectief zinloos werden. De wettelijke regelingen die door de nooddecreten (KHK's) zijn geïntroduceerd, worden hieronder behandeld.

Nooddecreet nr. 667

Onderzoeks- en vervolgingsprocedures

Artikel 6 – (1) Voor misdrijven als omschreven in de hoofdstukken Vier, Vijf, Zes en Zeven van het Tweede Boek van het Turks Strafrecht, voor misdrijven binnen het toepassingsgebied van de Antiterrorismewet en voor collectief gepleegde misdrijven, tijdens de voortduring van de noodtoestand:

a) De detentieperiode mag niet langer zijn dan dertig dagen, met uitzondering van de tijd die nodig is om de verdachte voor de dichtstbijzijnde rechter te brengen.

c) Verklaringen van alle verdachten, slachtoffers en getuigen, ongeacht rang of titel (inclusief ambtenaren), kunnen worden afgenomen door gerechtelijke politie tijdens het onderzoek.

d) Indien de veiligheid van de samenleving of de strafinstelling in gevaar is, of bij een vermoeden van het overbrengen van geheime, openlijke of gecodeerde boodschappen door terroristische of andere criminele organisaties, kunnen advocaat-cliënt gesprekken worden opgenomen (beeld/geluid) op beslissing van de officier van justitie, mag een ambtenaar aanwezig zijn tijdens de gesprekken, kunnen documenten in beslag worden genomen of kan het gesprek worden beperkt. Indien het gesprek het genoemde doel dient, kan het worden beëindigd en wordt hiervan verslag opgemaakt. Indien opname plaatsvindt, kunnen ontmoetingen tussen verdachte en advocaat door de rechter worden verboden op verzoek van de officier van justitie. De betreffende orde van advocaten wordt ingelicht voor het aanwijzen van een nieuwe advocaat, waartegen de officier van justitie bezwaar kan maken. De toegewezen advocaten worden betaald volgens de relevante wet.

g) Bij onderzoeken kan de door de verdachte gekozen of door de rechter aangewezen advocaat worden uitgesloten van verdediging als hij/zij onder onderzoek of vervolging staat voor deze misdrijven. De rechtbank beslist op verzoek van de officier van justitie over een dergelijk verbod.

ğ) Tijdens onderzoek en proces mogen maximaal drie advocaten aanwezig zijn bij verhoor of zitting.

h) Voor aanvang van de zitting wordt de tenlastelegging (of het vervangende document) voorgelezen of samengevat.

ı) Beoordeling van detentie, bezwaren tegen detentie en verzoeken om vrijlating kunnen op basis van het dossier worden beslist.

i) Indien de rechtbank dit nodig acht, kan het verhoor of de zitting plaatsvinden via audiovisuele communicatie.

Zoals te zien is, werd de detentieperiode verlengd tot dertig dagen, wat leidde tot willekeurige detenties en blootstelling van verdachten aan marteling. Advocaat-cliënt gesprekken werden praktisch verboden of aan strikte regels onderworpen, de vertrouwelijkheid van deze gesprekken werd opgeheven, documenten en gesprekken met betrekking tot de verdediging werden gecriminaliseerd, en het beroep van advocaat werd in dit opzicht feitelijk afgeschaft. Gesprekken werden opgenomen, en advocaten werden onder druk gezet om hun taken niet te vervullen.

In de procesfase werd de eis om de tenlastelegging aan de verdachte voor te lezen verwijderd, waardoor de toegang van de verdachte tot details van de beschuldigingen en bewijsmateriaal werd geblokkeerd.

Nooddecreet nr. 668

Artikel 3 – (1)

Tijdens de noodtoestand;

i) Doorzoekingen en inbeslagnames in advocatenkantoren kunnen worden uitgevoerd door de gerechtelijke politie met een rechterlijk bevel of, in spoedeisende gevallen, met een schriftelijk bevel van de officier van justitie, zonder aanwezigheid van de officier van justitie. De deken van de orde van advocaten of een vertegenwoordiger moet aanwezig zijn, maar de waarborgen van artikel 130(2)-(3) van de CMK zijn niet van toepassing.

Normaal gesproken beschermt artikel 130 van de CMK doorzoekingen en inbeslagnames in advocatenkantoren streng, waaronder het vereiste van een rechterlijk bevel, de aanwezigheid van de deken en het verbod op inbeslagname van documenten die niet met het misdrijf te maken hebben. Het nooddecreet heeft deze waarborgen buiten werking gesteld. Nu konden kantoren zonder rechterlijk bevel worden doorzocht, alleen op schriftelijk bevel van de officier van justitie en zonder diens aanwezigheid.

Het belangrijkste probleem hier is dat de namen van de advocaten vooraf worden bepaald, wat deze regeling tot een dreiging voor advocaten maakt. De onafhankelijkheid van advocaten en de vertrouwelijkheid van de verdediging zijn ondermijnd.

l) Het recht van de raadsman om het dossier in te zien of afschriften van stukken te verkrijgen kan door de officier van justitie worden beperkt als dit het onderzoek zou kunnen schaden.

Normaal gesproken garandeert artikel 153 van de CMK het recht van de raadsman om het dossier in te zien en afschriften te verkrijgen. Deze bepaling geeft de officier van justitie ruime bevoegdheid om dit recht te beperken, waardoor het moeilijk wordt om de verdediging voor te bereiden en toegang tot informatie te krijgen. In de praktijk zijn dergelijke beperkingen in bijna alle zaken opgelegd.

m) Het recht van de gedetineerde om zijn advocaat te ontmoeten kan door de officier van justitie voor vijf dagen worden beperkt, gedurende welke geen verklaring mag worden afgelegd.

Dit is een van de zwaarste beperkingen. Het recht om tijdens detentie contact te hebben met een raadsman is absoluut. Deze regeling geeft de officier van justitie de bevoegdheid om te voorkomen dat de gedetineerde vijf dagen lang zijn advocaat ziet. In de praktijk bleven verdachten vijf dagen zonder juridische bijstand, blootgesteld aan intimidatie, dreiging en dwang om verklaringen af te leggen, vaak onder marteling.

Nooddecreet nr. 676

Artikel 1: In gevallen van misdrijven binnen het kader van georganiseerde misdaad mogen niet meer dan drie advocaten aanwezig zijn bij de zitting.

Er is geen dergelijke beperking in de CMK. Deze regeling beperkt specifiek het aantal advocaten bij terrorisme- en georganiseerde misdaadzaken, waardoor collectieve verdediging en toegang tot een groter verdedigingsteam wordt belemmerd.

Artikel 2: Wijzigingen in artikel 151 van de CMK verruimen de gronden voor het uitsluiten van advocaten van hun verdedigingstaken, zodat het nu niet alleen geldt voor gedetineerden maar ook voor verdachten en mensen onder onderzoek, zelfs als er nog geen definitieve beslissing is genomen.

Daardoor is het eenvoudiger en ruimer geworden om advocaten te verbieden. De rechterlijke controle op het uitsluitingsproces is verzwakt en het recht op verdediging uitgehold. Bovendien betekent het uitsluiten van een advocaat enkel omdat deze wordt onderzocht voor een soortgelijk feit, een schending van het vermoeden van onschuld en het verbod op discriminatie.

Artikel 3: Bij misdrijven omschreven in de relevante artikelen van het Strafrecht en de Antiterrorismewet kan het recht van een gedetineerde om zijn advocaat te ontmoeten gedurende vierentwintig uur door een rechter worden beperkt, gedurende welke geen verklaring mag worden afgelegd.

Hoewel beperkter in tijd en met rechterlijk bevel, verhoogt de mogelijkheid om de eerste 24 uur zonder advocaat te zijn het risico op marteling en verzwakt het de verdediging.

Artikel 4: “Verzoeken die uitsluitend worden gedaan om de zaak te vertragen kunnen worden afgewezen.”

Dit schaft de rol van de verdediging vrijwel af. De wet stelt de rechtbank in staat om verzoeken tot getuigen, deskundigenrapporten of officiële documenten af te wijzen zonder specifieke beperking. In politiek gemotiveerde zaken betekent dit dat elk verzoek dat de onschuld van de verdachte zou kunnen aantonen of de veroordeling in twijfel zou trekken, kan worden afgewezen.

Artikel 5: “Indien de raadsman zonder geldige reden de zitting verlaat, kan de zitting worden voortgezet.”

Vroeger werd bij het verlaten van de raadsman zonder geldige reden de zitting uitgesteld tot een nieuwe advocaat werd aangesteld. Nu kan de zitting doorgaan zonder verdediging, waardoor de rol van de advocaat feitelijk wordt uitgeschakeld.

Artikel 6: Wijzigingen in de Wet op de Tenuitvoerlegging van Straffen maken het mogelijk om advocaat-cliënt gesprekken te controleren, op te nemen en te beperken, en om ontmoetingen met een advocaat tot zes maanden te verbieden op basis van ruime veiligheidsgronden.

Als gevolg hiervan is het instituut van de advocatuur, het essentiële onderdeel van het recht op verdediging, door de nooddecreten feitelijk afgeschaft. Advocaten zijn tijdens hun beroepsuitoefening blootgesteld aan tal van bedreigingen en druk, en rechtbanken hebben de bevoegdheid gekregen om hun verzoeken willekeurig te negeren. Volgens de laatste cijfers van het Ministerie van Justitie zijn er tegen 390.000 mensen onderzoeken geopend wegens terrorisme. Degenen die binnen het kader van de Hizmetbeweging worden beschuldigd, zijn verstoken van juridische bijstand en het recht op verdediging, wat heeft geleid tot processen die vrijwel altijd tot veroordelingen leidden. Bovendien zijn zij niet in staat gesteld om daadwerkelijk genoegdoening te zoeken voor marteling en andere mensenrechtenschendingen.

Wij zijn ervan overtuigd dat processen zonder effectieve verdediging juridisch nietig zijn en dat vroeg of laat het recht zal zegevieren en deze onrechtmatige beslissingen zullen worden vernietigd. Totdat het recht wordt hersteld en de advocatuur haar rechtmatige plaats herwint, zal onze juridische en mensenrechtenstrijd doorgaan.

Amsterdam Law Center

Gedownload van amsterdamlawcenter.com op 23 november 2026. Actuele versie: https://amsterdamlawcenter.com/nl/beperking-van-het-recht-op-verdediging-en-de-feitelijke-afschaffing-van-de-advocatuur-na-15-juli/